

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 11 (13)
2025**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 11-son 2025 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

11

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2025

MUNDARIJA

Жанназарова Г.К., Кодиржонов Ш., Миркомиллов Д. Инфраструктура экологии: мировой опыт и перспективы для Узбекистана.....	7
Бабаханова Д.Р. Цифровая трансформация промышленности: инновации, которые определяют будущее.....	15
Raxmatullaev A.X. Neft-gaz sanoati korxonalarining samaradorligini oshirishda investitsion faoliyatni takomillashtirish.....	18
Кадилова Д.Ш. Фосфогипс чиқиндисиди асосида олинадиган гипсли боғловчининг техник-иктисодий самарадорлик кўрсаткичлари.....	22
Исраилова Д.К. Иқтисодиётда аёллар бандлигини ташкил этишга назарий қарашлар...	24
Мирсаидова Ш.А. Зарубежный и отечественный опыт повышения эффективности строительных компаний.....	29
Солиева Г.А. Туризм и цифровые технологии.....	35
Қобилов Ш. Янги Ўзбекистоннинг “Яшил” тараққиёт йўли” — хавфсизлик ва фаровонлик омили.....	39
Boboyev A.Ch. Hududlarda agrosanoat majmuasini klaster asosida ishlab chiqarishini tashkil etish	46
Жураханов М.Э. Концептуальные основы устойчивого развития малого бизнеса и предпринимательства Узбекистана.....	50
Ismatov R.O. Sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarish tizimini samaradorligini oshirish.....	55
Шокирова Г.М. Суть и особенности управления цифровым маркетингом и его значимость для организации бизнес-процессов на промышленных предприятиях.....	60
Anafiyyayev A.M. Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda sanoat tarmog'i salohiyatining roli.....	65
Mirzayev S.A. O'zbekiston qurilish sanoatida strategik boshqaruv.....	69
Sattikulova G.A. To'qimachilik sanoatini rivojlantirishni hududiy xususiyatlari yuzasidan ilg'or xorij tajribasi.....	72
Ubaydullaev K. Qoraqalpog'iston Respublikasi qishloq xo'jaligida moddiy-texnika resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish zahiralari.....	76
Quvondiqova G.S. “International experience: the interrelationship between industrial investments and economic growth”.....	80
Сапаров И.Ў. Европа иттифоқининг рақамли платформаларни тартибга солиш тажрибаси: Digital Markets Act (DMA) ва Digital Services Act (DSA).....	84
Saidaxmedov N.X. Raqamli texnologiyalar asosida yengil sanoat korxonalarida mehnat unumdorligini oshirish mexanizmlari.....	90
Pardayev T.N., Jo'rayev J.J., Usmonov Sh.E. Bojxona to'lovlaridan beriladigan imtiyozlarning samaradorligini oshirish yo'llari.....	94
Eraliev A.A. Efficient utilization of digitalization to enhance productivity in Uzbekistan's enterprises.....	99
Соҳибназаров А.А. Ўзбекистонда исломий молия тизимининг шаклланиши ва ривожланиш босқичлари: хронологик ёндашув.....	103
Karimova N.Y. Raqamli transformatsiya va mehnat unumdorligi o'sishining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri: O'zbekiston misolida empirik tahlil.....	107
Usubjonov Z.V. Bank xizmatlari bozorini rivojlanishda marketing strategiyalaridan foydalanish.....	110
Jo'raboyev H.X. Analysis of economic and financial indicators of small business entities in the construction sector.....	113
Ziyodullaev S.M. Modern approaches to reducing liquidity risk in managing bank passive operations and harmonization with international standards.....	117
Хайдаров Х.У., Рахмонов Д.Р. Молиявий инқироз оқибатлари ва уларни олдини олиш чора-тадбирлари ахамияти.....	120

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 11-son 2025 yil

Achilov A.N. Aktuar uslublarning aktualligi.....	125
Berdiyarov B.T. O‘zbekiston tijorat banklari uchun sun’iy intellektga asoslangan kredit riski va likvidlikni boshqarish.....	127
Nishonboyev D.E. Directions for improving the business environment in Uzbekistan.....	132
Юлдашева Г. Основные направления повышения эффективности управления деятельности предприятий оптовой (розничной) торговли.....	136
Jumanazarova G. Investitsion siyosatni amalga oshirishda xorij tajribasi.....	138
Амбарцумян А.А. Некоторые проблемы внедрения возобновляемых источников в генерацию энергии.....	142
Yangiboyev U.A. Chakana savdo tarmoqlarini raqamlashtirish yo‘nalishlari	146
Холматов Б., Абдукаххорова З. Ижтимоий давлат моделлари	150
Mambetjanov Q.Q. Kambag‘allikni qisqartirishda inson kapitali omilidan samarali foydalanish yo‘nalishlari	154
Nigmatova D.Z., Amanov E.G’. Talant management tizimi – inson resurslarini boshqarishda innovatsion yondashuv sifatida	159
Xalmirzayev A.A., Shodiyeva N.H. Agroturizmni rivojlantirishning xalqaro tajribalari va undan O‘zbekistonda foydalanish imkoniyatlari	162
Normurodov X.E., Abduxalilov S.A. O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror o‘shida inson kapitalining ahamiyati	167
Мусаева Д.Д. Основные принципы и подходы к стратегическому управлению	172
Гайбуллаев Ф. Коррупциядан қарши мурасасиз муҳит яратиш борасида кенг қўламли ислохотлар стратегияси.....	175
Mirzayev B.S. Bank sektorida kredit xavflarini baholashning yangi usullari: PD–LGD–EAD integratsiyalashgan modeli.....	180
Ruzmanov Sh.U. Oziq-ovqat korxonalari mahsulotlari raqobatbardoshligini boshqarish samaradorligini baholash usullari.....	183
Xasanova X.F. Islomiy moliyalashtirishda buxgalteriya hisobi va audit tekshiruvlarini uyg‘unlashtirish.....	187
Baxtohunova D.N. Mijoz - bank uchun emas, bank- mijoz uchun. (Mijozning o‘rniga o‘zingiz o‘tiring...).....	191
Ikromov A.Sh. Yangi O‘zbekistonda oziq-ovqat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini boshqarish amaliyotini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash xususiyatlari.....	195
Abdumo‘minov A.A. Sanoat korxonalari raqobatbardoshligiga ta’sir etuvchi omillar.....	200
Murtazayev I.B. Zarafshon mintaqasida agrar salohiyat va qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirishning oziq-ovqat xavfsizligiga ta’siri.....	207
Абдухамидова Ф.Б. Факторы, влияющие на намерение пользователей оформлять цифровые подписки.....	212
Juraev D.A. Sanoat korxonalari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish.....	215
Захирова Г.М. Ўзбекистонда тиббий туризмни ривожлантириш масалалари.....	218
Tursunov M.B. Tadbirkorlik risklarining mohiyati, mazmuni va turlari.....	223
Danabekov A.S. Yangi O‘zbekistonda kambag‘allikni qisqartirish - davlat siyosatining ustuvor masalasi sifatida.....	230
Кадырова И.В. Работы особенности регионального туристического кластера.....	233
Ro‘zimatova Sh.B. Xorazmda gastronomik turizmni rivojlantirish.....	237
Doniyev Sh.O’. Global iqtisodiy integratsiya sharoitida to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar jalb qilish: mavjud imkoniyatlar hamda to‘siqlar.....	240
Давлетов Ж.М. Зарубежный опыт управления качеством пассажирских перевозок на железнодорожном транспорте.....	244
Aripov O.A. Sharqda buyuk mutafakkirlarning asarlarida «tadbirkorlik» tushunchasi mohiyatining yoritilishi.....	248
Turebekov A.A. Jahon bozor iqtisodiyotida ishlab chiqarish xarajatlarini tartibga solishning nazariy jihatlar.....	253

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi «2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-60-sonli Farmoni.
2. Stat.uz – O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 10-yanvardagi “Paxta-to‘qimachilik klasterlari faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, to‘qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini tubdan isloh qilish hamda sohaning eksport salohiyatini yanada oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-2 sonli Farmoni.
4. Enright, M (1996) “Regional Clusters and Economic Development: A Research Agenda”, in Staber, U., Schaefer, N. And Sharma, B, (Eds). “Business Networks: Prospects for Regional Development, Berlin”. Walter de Gruyter, p.190-213.
5. Saidaxmedov, N. (2024). Bandlik beqarorligi (prekarizatsiya) ning nazariy va konseptual asoslari. AndMI Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyalari, 1(1), 332-336.
6. Saidaxmedov, N. (2024). O‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlanishda klaster tizimining o‘rni. Interpretation and researches, 2(15), 82-86
7. Saidakhmedov, N. (2023). Private property, small business and private entrepreneurship—under state protection. Scientific progress, 4(2), 319
8. Saidaxmedov, N. (2024). Sanoat klasterlarining shakllanishi va rivojlanishi. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot, 2(11).
9. Saidaxmedov N.X. Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun kichik klasterlarni tashkil etishning samarali yo‘llari Mashinasozlik ilmiy-texnika jurnali scientific and technical journal (Maxsus son) 2024 yil www.andmiedu.uz

UDK: 336.145

**BOJXONA TO‘LOVLARIDAN BERILADIGAN IMTIYOZLARNING
SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI**

**ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЛЬГОТ ПО УПЛАТЕ ТАМОЖЕННЫХ
ПЛАТЕЖЕЙ**

WAYS TO INCREASE THE EFFICIENCY OF CUSTOMS PAYMENT BENEFITS.

Pardayev To‘lqin Nasirovich,

Bojxona instituti Bojxona to‘lovlari va statistikasi kafedrası professori, i.f.d.,

Jo‘rayev Jonibek Javlijevich,

Bojxona instituti mustaqil tadqiqodchisi

Usmonov Shaxrizod Erkin o‘g‘li,

Bojxona instituti magistratura tinglovchisi

Annotatsiya

Maqolada O‘zbekiston Respublikasida bojxona sohasida tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlariga bojxona to‘lovlaridan berilayotgan imtiyozlar tizimi tahlil qilingan. Shuningdek, bojxona to‘lovlaridan berilayotgan imtiyozlar tizimi samaradorligini oshirish bo‘yicha istiqbolli yo‘nalishlar, xalqaro tajribalar o‘rganilib, ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: bojxona to‘lovlaridan berilayotgan imtiyozlar, bojxona tizimi, tadbirkorlik subyektlari, tashqi savdo, erkin iqtisodiy zona, xalqaro savdo.

В статье анализируется система таможенных льгот, предоставляемых субъектам внешнеэкономической деятельности в сфере таможенного дела Республики Узбекистан. Изучаются перспективные направления повышения эффективности системы таможенных льгот, международный опыт, разрабатываются научно обоснованные предложения и рекомендации.

Ключевые слова: льготы по таможенным платежам, таможенная система, субъекты хозяйствования, внешняя торговля, свободная экономическая зона, международная торговля.

The article analyzes the system of customs benefits granted to entities engaged in foreign economic activity in the customs sector of the Republic of Uzbekistan. Also, promising directions for improving the efficiency of the system of customs benefits, international experience are studied, and scientifically based proposals and recommendations are developed.

Key words: benefits from customs fees, customs system, business entities, foreign trade, free economic zone, international trade.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida bojxona tizimi davlat iqtisodiy siyosatining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Xalqaro savdo aloqalari kengayib borayotgan hozirgi davrda bojxona to‘lovlari davlat byudjetini shakllantirishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, bojxona imtiyozlari iqtisodiyotni rivojlantirish, milliy ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish, eksportni rag‘batlantirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning samarali vositasi sifatida ahamiyat kasb etadi.

Bojxona to‘lovlari mohiyatan davlat tomonidan tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish, iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlash va byudjet daromadlarini shakllantirish maqsadida undiriladigan majburiy to‘lovlar tizimidir. Ular fiskal, tartibga soluvchi va rag‘batlantiruvchi funksiyalarni bajaradi. Import va eksport bo‘jlaridan tashqari, bojxona tizimida qo‘shilgan qiymat solig‘i, aksiz solig‘i va bojxona yig‘imlari ham mavjud bo‘lib, ularning barchasi Bojxona kodeksi hamda Soliq kodeksi bilan huquqiy jihatdan tartibga solinadi.

Bojxona imtiyozlari iqtisodiy nazariyada davlat tomonidan iqtisodiy faoliyatni rag‘batlantirish, ishlab chiqarishni rivojlantirish va raqobatbardosh muhit yaratish maqsadida qo‘llaniladigan afzalliklar tizimi sifatida talqin etiladi. Ular import qilinadigan texnologiyalarni olib kirishni osonlashtiradi, eksport hajmini oshiradi va investitsion muhitni yaxshilaydi. Bojxona imtiyozlarining asosiy iqtisodiy zarurati shundan iboratki, ular milliy iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlarini rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va yangi ish o‘rinlarini yaratishga xizmat qiladi.

Imtiyozlar samaradorligini oshirish bo‘yicha davlatimiz tomonidan qator ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2022-yil 1-noyabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzurida “Imtiyozlarning samaradorligi tahlil qilinishiga bag‘ishlab o‘tkazilgan yig‘ilish”da Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev «So‘nggi yillarda iqtisodiyot tarmoqlariga turtki berish uchun ilgari tariximizda bo‘lmagan imtiyozlarni joriy etishga majbur bo‘ldik. Bugun ulardan natija, saboq, tajriba qanday bo‘ldi, degan savolga javob topish kerak. Byudjetdan ajratilgan har bir so‘mning hisob-kitobini joyiga qo‘yish, imtiyozlarning samaradorligini oshirish zarurligi ta‘kidlab o‘tdi.[1]

Yuqoridagilardan ko‘rinib turibdiki, bojxona to‘lovlaridan imtiyozlar samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish hozirgi kunda dolzarb vazifa hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida bojxona imtiyozlarini qo‘llashning huquqiy asoslari mustahkam me‘yoriy-huquqiy bazaga ega. Bu jarayon, avvalo, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilangan adolatli soliqqa tortish va iqtisodiy faoliyat erkinligi tamoyillariga asoslanadi. Bojxona kodeksi va Soliq kodeksi bojxona imtiyozlarining turlari, ularni berish tartibi va nazorat mexanizmlarini aniq belgilab beradi. Shuningdek, Prezident farmonlari va hukumat qarorlari orqali muayyan sohalar, tarmoqlar yoki investitsion loyihalar doirasida alohida bojxona yengilliklari joriy etiladi. Xalqaro savdo shartnomalari va kelishuvlar ham bojxona imtiyozlarining huquqiy asosini tashkil etadi.

Xorijiy adabiyotlarni o‘rganish davomida iqtisodchi olimlardan ko‘proq soliq va bojxona imtiyozlari jumllariga berilgan nazariy ta‘riflar va ma‘lumotlarga duch keldik, xususan;

Mustaqil davlatlar hamdo‘stligi olimlaridan A.V.Aronov va V.A.Kashin ta‘rificha “soliq imtiyozi bu – jismoniy va yuridik shaxslardan normativ-huquqiy hujjatlarga asosan soliq summasi va

solliq bazasidan chegirma berilishi (ozod etilishi, kechiktirish, solliq krediti, solliq chegirmalari, solliq stavkasini kamaytirish)”. [2]

Imtiyozlar – aniq toifadagi fuqarolar yoki alohida tashkilot, korxona, hududlarga taqdim etiladigan qo‘shimcha huquqlar va qulayliklardir. Bunday qulayliklar ko‘proq solliqlar va boshqa majburiy to‘lovlarni to‘lashdan hamda barcha uchun umumiy bo‘lgan majburiyatlarni bajarishdan to‘liq yoki qisman ozod qilish shaklida namoyon bo‘ladi. Manzilli (aynan nomiga ko‘ra) imtiyozlar aniq shaxslar yoki tashkilotlarga davlat organlari qaroriga binoan taqdim etiladi.[3]

Olimlar, Rayzberg B.A., Lozovskiy L.Sh., Starodubse Ye.B. tadqiqotlarida, imtiyozlar — aniq toifadagi fuqarolar yoki alohida tashkilot, korxona, hududlarga taqdim etiladigan qo‘shimcha huquqlar va qulayliklardir. Bunday qulayliklar ko‘proq solliqlar va boshqa majburiy to‘lovlarni to‘lashdan hamda barcha uchun umumiy bo‘lgan majburiyatlarni bajarishdan to‘liq yoki qisman ozod qilish shaklida namoyon bo‘ladi. Manzilli imtiyozlar aniq shaxslar yoki tashkilotlarga davlat organlari tomonidan taqdim etiladi. [4]

L.I.Abalkin — o‘zining "Iqtisodiy ensiklopediya" kitobida, preferensiya (lotinchadan “praeferentia” — “ma’qul ko‘rish, afzal ko‘rish”) davlat tomonidan alohida mamlakatning bir tovari uchun yoki ma’lum bir mamlakatning barcha tovarlari uchun belgilangan maxsus imtiyozli (yoki afzal) import bojlari sifatida belgilanadi, ular boshqa mamlakatlarning tovarlariga taalluqli bo‘lmaydi. [5]

Tahlillar bo‘yicha xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, yuqoridagi bojxona imtiyozlari ta’riflaridan shuni ko‘rishimiz mumkinki, xorijiy tadqiqotchilar tomonidan bojxona imtiyozlari asosan solliq, moliya sohalar ichiga kirib ketishi va imtiyozlarga umumiyroq tariflar berilgan.

Shuningdek, ular asosan import va eksport tovar va xizmatlarga nisbatan taalluqlidir. Mahalliy tadqiqotchilarimiz tomonidan bildirilgan ta’riflar bojxona imtiyozlariga nisbatan qo‘llanilib, asosan afzallik sifatida ko‘rsatilgan. Mualliflik ta’rifida bojxona imtiyozlarini imkoniyat sifatida ko‘rsatganmiz. Bundan ko‘rsatilgan maqsad tadbirkor tomonidan imkoniyatdan to‘g‘ri foydalanilishi uning belgilangan talablarga rioya etishi ya’ni qo‘llanilgan imtiyozning maqsadli foydalanilishi bilan bog‘liq. Mazkur tovarlardan boshqa maqsadlarda foydalanilganda, qo‘llanilgan bojxona imtiyozlari bekor qilinib, bojxona to‘lovlarni to‘lash majburiyati qayta tiklanilishi nazarda tutilgan.

Bojxona organlari tomonidan fiskal vazifalarni amalga oshirishning samarali usullari ishlab chiqildi.Natijada undiriladigan bojxona to‘lovlari ko‘payib, bojxona to‘lovlaridan imtiyozlar berish takomillashmoqda. Bojxona organlari tomonidan 2024-yil davomida jami 115,7 trln. so‘m (100%) miqdorida bojxona to‘lovlari hisoblangan.

Shundan, 63,1 trln. so‘m (54,5%) bojxona to‘lovlari davlat byudjetiga o‘tkazilgan, 52,6 trln. so‘m (45,5%) bojxona to‘lovlaridan imtiyozlar berilgan. Ushbu ko‘rsatkichlar 2018-yilda jami 60,27 trln. so‘m (100%) miqdorida bojxona to‘lovlari hisoblangan. Shundan, 11,5 trln. so‘m (19,1%) bojxona to‘lovlari davlat byudjetiga o‘tkazilgan, 48,77 trln. so‘m (80,9%) bojxona to‘lovlaridan imtiyozlar berilgan.

1-jadval

O‘zbekiston Respublikasi bojxona organlari tomonidan 2018-2024- yillarda hisoblangan, Davlat byudjetiga o‘tkazilgan bojxona to‘lovlari va ulardan berilgan imtiyozlar tahlili

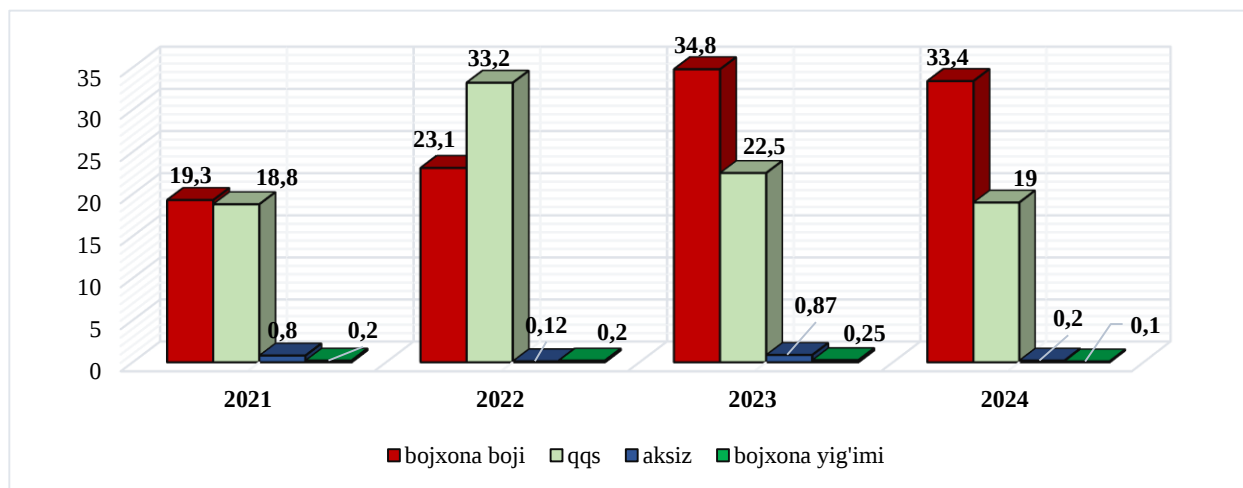
№	Yillar	Hisoblangan mablag‘lar (trln. so‘m)	Berilgan imtiyoz (trln. so‘m)	Davlat byudjetiga o‘tkazilgan bojxona to‘lovlari (trln. so‘m)
1	2018	60,27	48,77	11,50
2	2019	76,88	59,75	17,13
3	2020	65,48	40,76	24,72
4	2021	71,38	38,15	33,23
5	2022	102,52	56,50	46,02
6	2023	115,74	57,36	58,38
7	2024	115,70	52,60	63,10

Manba: Muallif ishlanmasi

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali 11-son 2025 yil*

2024-yilga kelib, hisoblangan bojxona to‘lovlari 1,9 barobarga va davlat byudjetiga o‘tkazilgan bojxona to‘lovlari 5,5 va bojxona to‘lovlaridan berilgan imtiyozlar 1,1 barobarga ko‘paygan. Yuqoridagi ma’lumotlardan ko‘rinib turibdiki, hisoblangan bojxona to‘lovlari tarkibida, davlat byudjetiga o‘tkazilgan bojxona to‘lovlari miqdori ko‘payib, bojxona to‘lovlaridan berilgan imtiyozlar kamayib bormoqda.

Qo‘llanilgan imtiyozlar Bojxona kodeksining 296-moddasiga asosan imtiyoz turlari kesimida tahlil qilinganda, bojxona bojidin 33,4 mlrd yoki jami imtiyozlarning 63,4 %, aksiz solig‘i 204,7 mln yoki 3,9%, qo‘shilgan qiymat solig‘idan 18,9 mlrd yoki 35,9 % hamda bojxona yig‘imi 13,1 mln yoki 2,4% miqdorida imtiyozlar qo‘llanilgan (1-rasm).

1-rasm. O‘zbekiston Respublikasi bojxona organlari tomonidan 2021-2024-yillar davomida bojxona to‘lovlari turlaridan qo‘llanilgan imtiyozlar tahlili (mln so‘mda)

Manba: Muallif ishlanmasi

Imtiyozlarni taqdim etuvchi normativ huquqiy-hujjatlarni tahlil qilishimiz davomida ularni guruhlariga bo‘lgan holda o‘rganib chiqildi. Bundan ko‘rinib turibdiki bugungi kundagi eng ko‘p imtiyoz hujjati O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari asosida berilmoqda, ayniqsa bunda bojxona bojidin berilayotgan imtiyozlarning o‘rni keskin oshib bormoqda.

2-jadval

Bojxona to‘lovlaridan imtiyoz berish nazarda tutilgan normativ-huquqiy hujjatlarning tahlili.(Dona, 2024-yil)

Imtiyoz qo‘llanilgan to‘lov turi	Normativ huquqiy hujjatlar soni	O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni soni	O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Qarori soni	O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Qarori soni	O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi Farmoyishi soni
Bojxona boji	50	8	36	2	4
Bojxona boji va aksiz solig‘i	40	6	24	8	2
Bojxona boji aksiz solig‘i va QQS	82	3	61	11	7
Boshqa to‘lovlar	4	1	1	1	1

Manba: Muallif ishlanmasi

Bojxona auditi va xavfni boshqarish tizimlarini amaliyotga joriy etish mexanizmlari yaratildi. Bojxona rasmiylashtiruv jarayonida tovarlarga tegishli hujjatlarni taqdim etishning soddalashtirilgan usullari ishlab chiqildi.

Endi tovarlar rasmiylashtiruv jarayonida bojxona organlarining “Xavflarni boshqarish” axborot tizimi yashil, sariq, qizil va ko‘k yo‘laklar kesimida tovar, transport vositalari, shaxslarning xavf darajalari hamda ularga nisbatan qo‘llanadigan bojxona nazorati shakllari va hajmini belgilaydi.

O‘zbekistonda tovar, transport vositalari, shaxslarning xavf darajalariga ko‘ra bojxona nazorati shakllari qo‘llanilmoqda. Bu bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Prezidentning joriy yil 25-mart kuni “Davlat bojxona xizmati organlarining faoliyatini tashkil etish va bojxona ma‘muriyatchiligini yanada takomillashtirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PQ-122-son Qarori qabul qilindi. Qarorga asosan, tovarlar rasmiylashtiruv jarayonida bojxona organlarining “Xavflarni boshqarish” axborot tizimi quyidagi yo‘laklar kesimida tovar, transport vositalari, shaxslarning xavf darajalari hamda ularga nisbatan qo‘llaniladigan bojxona nazorati shakllari va hajmini belgilaydi:

-Yashil yo‘lakda xavf darajasi past belgilanadi va bojxona nazorati shakllari qo‘llanilmaydi (tovarlar chiqarib yuborilganidan keyingi bojxona nazorati bundan mustasno). Bunda “yashil” yo‘lakka yo‘naltirilgan tovarlar avtomatik tarzda rasmiylashtiriladi;

-sariq yo‘lakda xavf darajasi o‘rta belgilanadi va bojxona nazoratining bir yoki bir nechta shakllari qo‘llaniladi (bojxona va shaxsiy ko‘rik bundan mustasno);

-qizil yo‘lakda xavf darajasi yuqori belgilanadi va bojxona nazoratining bir yoki bir nechta shakllari qo‘llaniladi;

-ko‘k yo‘lakda bojxona nazorati shakllari tovar va transport vositalari chiqarib yuborilgandan so‘ng amalga oshiriladi.

2025-yil 1-oktyabrdan tovarlarni olib kirish, olib chiqish va tranzit olib o‘tish bo‘yicha barcha sertifikat, xulosa va ruxsat etish xususiyatiga ega hujjatlar faqat “Yagona darcha” bojxona axborot tizimi orqali rasmiylashtiriladi.

2026-yil 1-sentyabrdan Bojxona qo‘mitasi tomonidan tashqi iqtisodiy faoliyatni amalga oshirishda barcha ishtirokchilar uchun qulay bo‘lgan tartibotlarni, shu jumladan, logistika xizmatlarini o‘z ichiga olgan axborot platformasi joriy etiladi.

Bundan tashqari, logistika uchun qulay chegara o‘tkazish punktlariga yondosh hududlarda bojxona terminallari quriladi.

Shuningdek, aynan bir xil tovarlarga bir tashqi savdo shartnomasi (kontrakti) doirasida fitosanitar xavfi past bo‘lgan karantin ostidagi mahsulotlar uchun karantin ruxsatnomalari, o‘simlik va hayvonot dunyosi obyektlarini, ozon yemiruvchi moddalar va ulardan tashkil topgan mahsulotlarni olib kirish hamda olib chiqish uchun veterinar ruxsatnomalar, muvofiqlik sertifikati, gigiyenik va ekologik sertifikatlar 1 kalendar yildan oshmagan muddatga 1 marotaba taqdim etiladi.

Yuqoridagi tahlillar va o‘rganilgan ilmiy tadqiqot ishlari va xorijiy mamlakatlar tajribalari natijasida bojxona to‘lovlaridan beriladigan imtiyozlar samaradorligini oshirish va ularni qo‘llashni optimallashtirish bo‘yicha quyidagi taklif etiladi.

- Biror loyihani amalga oshirish uchun (xizmat sohasi bo‘ladimi yoki qurilish bo‘ladimi) alohida imtiyozlardan eng kam miqdorlarda foydalangan holda bajara olish qobiliyatiga ega bo‘lgan barcha TIF qatnashchilari orasida sog‘lom va shaffof raqobat muhiti orqali bojxona to‘lovlaridan imtiyozlarga ega bo‘lishning auksion tizimi joriy etish maqsadga muvofiq.

Buning natijasida joriy vaqt mobaynida O‘zbekistonda qaysi tovarlar savdosi yoki xizmatlar sohasida tadbirkorlik qilishdagi imtiyozlardan foydalanish imkoniyatlari mavjudligi to‘g‘risida axborot olish imkonini beradi. Shu o‘rinda parallel ravishda berilgan imtiyozlardan maqsadli foydalanish davrini aniq belgilab qo‘yish lozim va ma‘lum davr yakuni bo‘yicha belgilangan rejani yoki loyihani bajara olmagan TIF subyektlariga, qo‘llanilgan imtiyoz summalarini undirishni nazarda tutuvchi tartibni va keyingi holatlarda bunday imkoniyat berilmasligini nazarda tutuvchi normani belgilab qo‘yish tizimini joriy qilish.

— Imtiyozlarining byudjet samaradorligini baholash metodikasini ishlab chiqish va ularning tahlilini amalga oshirish asosida ulardan foydalanish samaradorligini baholash mumkin. Samaradorlik ko‘rsatkichi samarasiz imtiyozlarni bekor qilishga zamin yaratadi.

— Import tovarlariga nisbatan boj va soliqlardan ozod etish nazarda tutilgan ayrim qonunchilik normalari ba’zi TIF subyektlari tomonidan turlicha talqin etilishini oldini olish maqsadida imtiyoz nazarda tutilgan qonunchilik normalarida bojxona to‘lovlari umumiy nomda emas, imtiyoz nazarda tutilgan boj va soliqlarning, shuningdek bojxona yig‘imlarini aniq nomi bilan aks ettirilishi lozim.

ojxona sohasida tadbirkorlarga yaratilayotgan qulayliklar va berilayotgan imtiyozlar tizimi bo‘yicha Xulosa qilib aytganda, yuqoridagilarni inobatga olib, bojxona to‘lovlaridan berilayotgan imtiyozlar bo‘yicha me’yoriy hujjatlarga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish bojxona to‘lovlaridan beriladigan imtiyozlar samaradorligini oshirishga xizmat qilib, bojxona to‘lovlarini yig‘iluvchanligini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022-yil 1-noyabrda “Imtiyozlarning samaradorligi tahlil qilinishiga bag‘ishlab o‘tkazilgan yig‘ilish”dagi nutqi. <https://president.uz/uz/lists/view/5658>
2. Aronov A.V., Kashin V.A. “Nalogi i nalogooblojeniye: Uchebnoye posobiye”—M.: Magistr. 2007 – 52 s.
3. “Biznes atamaları bo‘yicha lug‘atlar”. Akademik.ru. 2001. (2017-yil 24-oktyabr holatiga).
4. Rayzberg B.A., Lozovskiy L.Sh., Starodubse Ye.B. “Zamonaviy iqtisodiy atamalar lug‘ati”// Современный экономический словарь – Айрис-пресс, 2008-yil. 189 b.
5. Абалкин Л.И. Экономическая энциклопедия. – М.: ОАО «Издательство «Экономика», 2015. – 1055 с.

UDK: 334.027

EFFICIENT UTILIZATION OF DIGITALIZATION TO ENHANCE PRODUCTIVITY IN UZBEKISTAN’S ENTERPRISES

O‘ZBEKISTON KORXONALARIDA SAMARADORILIKNI OSHIRISH UCHUN RAQAMLANTIRISHDAN SAMARALI FOYDALANISH

ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ УЗБЕКИСТАНА

Alisher Abdukhalilovich Eraliev,

Assistant Professor, Department of Economics,
Andijan State Institute

Abstract

This article explores the role of digitalization as a key driver of labor productivity growth in Uzbekistan’s enterprises. It analyzes the current state of the country’s digital transformation, identifies major challenges, and highlights potential benefits. Special attention is given to the practical implementation of digital technologies such as CRM, ERP systems, the Industrial Internet of Things (IIoT), and big data analytics in the real sector of the economy. Strategic directions and recommendations are proposed for enterprises to effectively integrate digital solutions aimed at boosting competitiveness and accessing new markets.

Keywords: digitalization, labor productivity, Industrial Internet of Things (IIoT), big data, CRM, ERP, digital transformation, competitiveness, efficiency, automation.